

**ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

**факультет психології
кафедра загальної та клінічної психології**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ТРАВМОТЕРАПІЯ»

галузь знань – **05 соціальні та поведінкові науки**

спеціальність – **053 «психологія»**

**Івано-Франківськ
2020**

Робоча програма із «ТРАВМОТЕРАПІЇ» для студентів за напрямом підготовки «Соціальні та поведінкові науки», за спеціальністю 053 Психологія. « » 2020 року – с.

Розробник програми – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та клінічної психології Ю. Я. Карпюк.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної та клінічної психології.

Протокол від “21” вересня 2020 р. № 2
Завідувач кафедри загальної та
клінічної психології

(Москалець В.П.)

“21” вересня 2020 р.

Схвалено методичною комісією факультету психології
Протокол від “24” вересня 2020 р. № 2

Голова

(Пілецька Л. С.)

©Карпюк Ю. Я. 2020 рік
©Прикарпатський Національний університет
імені Василя Стефаника, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 05 – соціальні та поведінкові науки	Вибіркова
Модулів – 1	Спеціальність – 053 «психологія»	Рік підготовки – 2-й
Змістових модулів – 1		Семестр – 3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – магістерська робота		Лекції – 12 годин
Загальна кількість годин – 90		Практичні, семінарські – 18 годин
		Самостійна робота – 60 годин
	Індивідуальні завдання	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 30 (всіх) Самостійної роботи студентів – 60 (всіх)	Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр	Вид контролю: залік

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 05 – соціальні та поведінкові науки	Вибіркова
Модулів – 1	Спеціальність – 053 «психологія»	Рік підготовки – 2-й
Змістових модулів – 1		Семестр – 3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – магістерська робота		Лекції – 6 годин
Загальна кількість годин – 90		Практичні, семінарські – 4 години
		Самостійна робота – 80 години
	Індивідуальні завдання	
		Вид контролю: залік

Тижневих годин для заочної форми навчання: аудиторних – 10 (всіх) Самостійної роботи студентів – 80 (всіх)	Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр	
---	--	--

Примітка: співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить для денної форми навчання – 34%/66% ; для заочної форми навчання – 15%/85%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни:

Формування професійних компетентностей, пов'язаних з травмотерапією.

Досягнення цієї мети вимагає:

– оволодіння майбутніми магістрами психології базовими знаннями про: психологічні аспекти травми, рівні травматизації, психологічні підходи до психотерапії травми; про психопрофілактичний та психотерапевтичний потенціал сучасних методів травмотерапії; психорегулятивні механізми та фактори впливу на особу, яка пережила травму; про травмотерапію, як один з напрямів психотерапії; характеристику основних психотерапевтичних напрямів та методів по роботі з травмою.

– формування основ умінь і навичок компетентно використовувати зазначені знання в навчальній, науково-дослідній і практичній професійній діяльності, насамперед і головним чином, – у наданні діагностичної, психотерапевтичної, консультативної допомоги.

Програма вивчення навчальної дисципліни *«травмотерапія»* складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки *магістр* спеціальності 053 *«Психологія»*

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічні аспекти виникнення травм та методи психотерапії пост травматичного розладу.

Міждисциплінарні зв'язки: екзистенційна психологія, логотерапія (екзистенційний аналіз), психологія особистості, загальна психологія, вікова психологія, психологічне консультування, основи психотерапії.

Місце травмотерапії в структурі галузей психологічних знань та навчальних психологічних дисциплін визначає її предмет: психологічні аспекти виникнення травм та методи психотерапії пост травматичного розладу. Відтак, вона функціонально і структурно взаємопов'язана з екзистенційною психологією, логотерапією, (екзистенційним аналізом), психологією особистості, загальною психологією, віковою психологією, психодіагностикою, психологічним консультуванням, основами психотерапії, клінічною та реабілітаційною психологією, психогігієною, психопрофілактикою, психокорекцією, а також з соціальною психологією.

Завдання вивчення дисципліни:

Сформувані компетентності, які забезпечують здатності:

- застосовувати знання травмотерапії у практичних ситуаціях;
- проводити наукові дослідження в галузі травмотерапії на відповідному рівні;
- генерувати нові ідеї та приймати обґрунтовані рішення (креативність) в процесі пошуку причин травми, підбору методів та засобів надання психологічної допомоги особам, які пережили травму;
- виявляти, ставити і вирішувати психологічні проблеми в напрямі травмотерапії;
- цінувати й поважати різноманітність і мультикультурність;
- діяти на основі морально-етичних міркувань (мотивів);
- діяти соціально відповідально та свідомо;
- мотивувати людей і рухатися до спільної мети;
- розробляти проекти напрямі травмотерапії та керувати ними;
- надавати консультаційно-психологічну, психокорекційну, психотерапевтичну допомогу в напрямі травмотерапії;

- приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, зокрема, в екстремальних і кризових, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

В результаті вивчення дисципліни студент має:

Сформувати такі загальні компетентності (далі – ЗК), спеціальні компетентності (далі – СК), досягти таких програмних результатів (далі – ПР):

Базову професійну компетентність магістра психології, зокрема, клінічної та реабілітаційної: Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності в галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

ЗК1. Здатність застосовувати знання травмотерапії у практичних ситуаціях.

ЗК4. Уміння виявляти, ставити і вирішувати психологічні проблеми в напрямі травмотерапії.

ЗК5. Здатність цінувати й поважати різноманітність і мультикультурність.

ЗК6. Здатність діяти на основі морально-етичних міркувань (мотивів).

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

СК3. Обирати і застосувати доказові методики і техніки травмотерапії.

СК4. Здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну, профілактично-просвітницьку) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

ПР, визначених Стандартом вищої освіти спеціальності 053 Психологія:

ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості та груп, які пережили травматичні події.

ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі в напрямі травмотерапії, оцінювати якість.

ПР8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі психотерапії психологічної травми, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПР11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності з врахуванням індивідуальних особливостей клієнта в процесі травмотерапії.

З ОП «Клінічна та реабілітаційна психологія», ОР – магістр: ПР18. Виявляти та диференціювати проблеми збереження і відновлення психічного здоров'я та психологічного благополуччя.

3. Програма навчальної дисципліни «ТРАВМОТЕРАПІЇ»

Змістовий модуль 1. ОСНОВИ ТРАВМОТЕРАПІЇ

Тема 1. Травмотерапія як галузь психотерапії

Предмет травмотерапії. Методи травмотерапії. Принципи травмотерапії. З історії становлення та розвитку травмотерапії.

Тема 2. Поняття про психологічну травму

Зміст травми та складові травматичного розладу. Види травмуючих ситуацій та їх психологічні наслідки. Захисні фактори і фактори ризику в розвитку травми. Первинна і вторинна травматизація, травма усвідомлення. Види травми за часом і тяжкістю впливу. Симптоми та рівні прояву травми.

Тема 3. Основи роботи з травмою

Вступ в травмотерапію. Терапевтична позиція. Профілактика ретравматизації. Критерії діагностики травми. Моделі психотерапевтичної роботи з травмою.

Тема 4. Травматичний розлад як процес

Стадії розвитку травматичного розладу. Ознаки травматизації після короткотривалої події (шокова травма) і після тривалого впливу (бойові дії, в'язниця і т. п.). Особливості протікання горя в нормі та патології. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) як наслідок травми. Симптоми ПТСР: повторювані переживання, уникнення стимулів, підвищена збудливість. Особливості прояву ПТСР у дітей та дорослих.

Тема 5. Огляд сучасних методів травмотерапії

Основні психотерапевтичні підходи до травмотерапії. Терапія травми Пітера Левіна (Somatic Experience). EMDR (Eye Movement and Desensitisation and Reprocessing), або ДПДГ (Десенсибілізація і переробка за допомогою рухів очей). Психодинамічно-імагітативна терапія Луїзи Реддеманн. Психодинамічна діалективна травмотерапія Психодинамічна психодинамічна травмотерапія.

Тема 6. Методи стабілізації посттравматичного стресового розладу

Забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки клієнта. Дистанціювання, активація ресурсів (інструменти позитивної терапії, арт-терапії, імагінації). Робота з агресивними і постраждалими частинами (злоякісними інтроектами). Опрацювання неусвідомлюваних переживань (техніка двосторонньої стимуляції). Методи супутньої психологічної допомоги в ситуації гострої травматизації. Методи запобігання паніки та вторинної травматизації потерпілих. Технологія психологічної підтримки постраждалих: дебрифінг і деф'юзінг. Специфіка надання психологічної допомоги дітям і підліткам. Робота з родичами постраждалих.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Денна і заочна форми			
	Усього	В тому числі		
Лекції		Семінарські заняття	Самостійна робота	
1	2	3	4	5

Модуль 1

Змістовий модуль 1

Денна форма навчання

Тема 1. Травмотерапія як галузь психотерапії	8		2	6
Тема 2. Поняття про психологічну травму	16	4	4	8
Тема 3. Основи роботи з травмою	12	2	2	8

Тема 4. Травматичний розлад як процес	10	2	2	6
Тема 5. Огляд сучасних методів травмотерапії	20	4	4	12
Тема 6. Методи стабілізації посттравматичного стресового розладу	24		4	20
Всього годин	90	12	18	60

Заочна форма навчання

Тема 1. Травмотерапія як галузь психотерапії	5			5
Тема 2. Поняття про психологічну травму	15	4	1	10
Тема 3. Основи роботи з травмою	20	2		15
Тема 4. Травматичний розлад як процес	10		1	10
Тема 5. Огляд сучасних методів травмотерапії	30		2	30
Тема 6. Методи стабілізації посттравматичного стресового розладу	10			10
Всього годин	90	6	4	80

5. Теми семінарських занять для денної форми навчання

№ з/п	Назви тем	Кількість годин
1	Травмотерапія як галузь психотерапії Предмет травмотерапії. Методи травмотерапії. Принципи травмотерапії. З історії становлення та розвитку травмотерапії.	2
2	Поняття про психологічну травму Зміст травми та складові травматичного розладу. Види травмуючих ситуацій та їх психологічні наслідки. Захисні фактори і фактори ризику в розвитку травми. Первинна і вторинна травматизація, травма усвідомлення. Види травми за часом і тяжкістю впливу. Симптоми та рівні прояву травми.	4
3	Основи роботи з травмою Вступ в травмотерапію. Терапевтична позиція. Профілактика ретравматизації. Критерії діагностики травми. Моделі психотерапевтичної роботи з травмою.	2
4	Травматичний розлад як процес Стадії розвитку травматичного розладу. Ознаки травматизації після короткотривалої події (шокова травма) і після тривалого впливу (бойові дії, в'язниця і т. п.). Особливості протікання горя в нормі та патології. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) як наслідок травми. Симптоми ПТСР: повторювані переживання, уникнення стимулів, підвищена збудливість. Особливості прояву ПТСР у дітей та дорослих.	2
5	Огляд сучасних методів травмотерапії Основні психотерапевтичні підходи до травмотерапії. Терапія травми Пітера Левіна (Somatic Experience). EMDR (Eye Movement and Desensitisation and Reprocessing), або ДПДГ (Десенсибілізація і переробка за допомогою рухів очей). Психодинамічно-імагітативна терапія Луїзи Реддеманн. Психодинамічна діалективна травмотерапія Психоаналітична психодинамічна травмотерапія.	4
6	Методи стабілізації посттравматичного стресового розладу Забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки клієнта. Дистанціювання, активація ресурсів (інструменти позитивної терапії, арт-терапії, імагінації). Робота з агресивними і постраждалими частинами (злоякісними інтроектами). Опрацювання неусвідомлених переживань (техніка двосторонньої стимуляції). Методи супутньої психологічної допомоги в ситуації гострої травматизації. Методи запобігання паніки та вторинної травматизації потерпілих. Технологія психологічної підтримки постраждалих: дебрифінг і	4 18

	деф'юзінг. Специфіка надання психологічної допомоги дітям і підліткам. Робота з родичами постраждалих. РАЗОМ	
	Для заочної форми навчання	
1	<p>Поняття про психологічну травму Зміст травми та складові травматичного розладу. Види травмуючих ситуацій та їх психологічні наслідки. Захисні фактори і фактори ризику в розвитку травми. Первинна і вторинна травматизація, травма усвідомлення. Види травми за часом і тяжкістю впливу. Симптоми та рівні прояву травми.</p> <p>Травматичний розлад як процес</p> <p>Стадії розвитку травматичного розладу. Ознаки травматизації після короткотривалої події (шокова травма) і після тривалого впливу (бойові дії, в'язниця і т. п.). Особливості протікання горя в нормі та патології. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) як наслідок травми. Симптоми ПТСР: повторювані переживання, уникнення стимулів, підвищена збудливість. Особливості прояву ПТСР у дітей та дорослих.</p> <p>Огляд сучасних методів травмотерапії</p> <p>Основні психотерапевтичні підходи до травмотерапії. Терапія травми Пітера Левіна (Somatic Experience). EMDR (Eye Movement and Desensitisation and Reprocessing), або ДПДГ (Десенсибілізація і переробка за допомогою рухів очей). Психодинамічно-імагітативна терапія Луїзи Реддеманн. Психодинамічна діалективна травмотерапія Психодинамічна психодинамічна травмотерапія.</p> <p>РАЗОМ</p>	<p>1</p> <p>1</p> <p>2</p> <p>4</p>

8. Самостійна робота для денної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Травмотерапія як галузь психотерапії Методи травмотерапії. Принципи травмотерапії. З історії становлення та розвитку травмотерапії.	6
2	Поняття про психологічну травму Види травмуючих ситуацій та їх психологічні наслідки. Види травми за часом і тяжкістю впливу.	10
3	Основи роботи з травмою Вступ в травмотерапію. Критерії діагностики травми.	10
4	Травматичний розлад як процес Стадії розвитку травматичного розладу. Ознаки травматизації після короткотривалої події (шокова травма) і після тривалого впливу (бойові дії, в'язниця і т. п.).	6
5	Огляд сучасних методів травмотерапії Основні психотерапевтичні підходи до травмотерапії. EMDR (Eye Movement and Desensitisation and Reprocessing), або ДПДГ (Десенсибілізація і переробка за допомогою рухів очей). Психодинамічна психодинамічна травмотерапія.	6
6	Методи стабілізації посттравматичного стресового розладу Забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки клієнта. Дистанціювання, активація ресурсів (інструменти позитивної терапії, арт-терапії, імагінації). Робота з агресивними і постраждалими частинами (злоякісними інтроєктами).	22

	Опрацювання неусвідомлюваних переживань (техніка двосторонньої стимуляції). Методи супутньої психологічної допомоги в ситуації гострої травматизації. Методи запобігання паніки та вторинної травматизації потерпілих. Технологія психологічної підтримки постраждалих: дебрифінг і деф'юзінг. Специфіка надання психологічної допомоги дітям і підліткам. Робота з родичами постраждалих.	
РАЗОМ		60

Самостійна робота для заочної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Травмотерапія як галузь психотерапії Предмет травмотерапії. Методи травмотерапії. Принципи травмотерапії. З історії становлення та розвитку травмотерапії.	5
2	Поняття про психологічну травму Види травмуючих ситуацій та їх психологічні наслідки. Види травми за часом і тяжкістю впливу.	10
3	Основи роботи з травмою Вступ в травмотерапію. Терапевтична позиція. Профілактика ретравматизації. Критерії діагностики травми. Моделі психотерапевтичної роботи з травмою.	15
4	Травматичний розлад як процес Стадії розвитку травматичного розладу. Ознаки травматизації після короткотривалої події (шокова травма) і після тривалого впливу (бойові дії, в'язниця і т. п.).	10
5	Огляд сучасних методів травмотерапії Основні психотерапевтичні підходи до травмотерапії. EMDR (Eye Movement and Desensitisation and Reprocessing), або ДПДГ (Десенсибілізація і переробка за допомогою рухів очей). Психоаналітична психодинамічна травмотерапія.	30
6	Забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки клієнта. Дистанціювання, активація ресурсів (інструменти позитивної терапії, арт-терапії, імагінації). Робота з агресивними і постраждалими частинами (злоякісними інтроектами). Опрацювання неусвідомлюваних переживань (техніка двосторонньої стимуляції). Методи супутньої психологічної допомоги в ситуації гострої травматизації. Методи запобігання паніки та вторинної травматизації потерпілих. Технологія психологічної підтримки постраждалих: дебрифінг і деф'юзінг. Специфіка надання психологічної допомоги дітям і підліткам. Робота з родичами постраждалих.	10
РАЗОМ		80

Програмові вимоги до заліку з травмотерапії

1. Історія дослідження психологічної травми.
2. Конфлікт інтересів між жертвою та очевидцем.
3. Дослідження Шарко в напрямі вивчення істерії.
4. Вчення Фрейда про етіологію істерії.
5. Роль Броєра у вивченні психологічної травми.
6. Вчення Ріверса про травму та психотерапія військових травматичних неврозів.
7. Дослідження травматичних неврозів війни у діяльності Кардінера.
8. Реп-групи та робота з наслідками військових дій у В'єтнамі.

9. Вивчення «Синдрому жертви зґвалтування» та його наслідків.
10. Перші дослідження психологічних наслідків домашнього насильства.
11. Види травматичних реакцій та рівні їх прояву.
12. Емоційні прояви гіперзбудження.
13. Вплив травматичних подій на нервову систему.
14. Наслідки травми на соціальному рівні.
15. Вплив пережитої травми на базове відчуття довіри.
16. Вплив травматичних подій на тілесну цілісність особистості.
17. Особливості емоційних переживань особи, яка стала свідком смерті або катастрофи.
18. «Криза віри», як реакція на пережиту катастрофу чи війну.
19. Полярність емоційних переживань травмованих осіб.
20. Травматичні спогади та аномальні форми пам'яті.
21. Риси травматичних спогадів.
22. Відігравання травматичних сцен в дитячих іграх.
23. Зв'язок між ризикованою поведінкою та пережитою травмою.
24. Заціпеніння, як реакція на травму.
25. Інтрузивні симптоми пережитої травми.
26. Констриктивні симптоми пережитої травми.
27. Психологічні симптоми травмованих людей.
28. Тілесні прояви пережитої травми.
29. Проблеми самоконтролю та їх прояви в травмованих осіб.
30. Проблема вини у роботі з травмованими особами.
31. Діалектика в підході до вивчення проявів травми.
32. Зв'язок між важкістю травми та її психологічним впливом.
33. Роль індивідуальних психологічних особливостей в розвитку травматичного розладу.
34. Рівні психологічної стійкості та її вплив на наслідки пережитої травматичної події.
35. Вплив тривалої травматизації на розвиток особистості.
36. Первинна та вторинна травматизація.
37. Причини, фактори та наслідки ретравматизації.
38. Симптоми хронічної травматизації.
39. Зміни у відчутті часу в осіб, які пережили тривалу травматизацію.
40. Зміни ідентичності осіб, які пережили травму.
41. Аномальні стани свідомості, як наслідок пережитого в дитинстві насильства.
42. Вплив пережитого насилля на формування особистісних розладів.
43. Дисоціації, як наслідок пережитої травми.
44. Фрагментація свідомості та її особливості її проявів у травмованих осіб.
45. Патологічна саморегуляція емоційних станів, як метод адаптації дитини до травматичної ситуації.
46. Феномен повторної віктимізації в травмованих осіб.
47. Особливості симптоматики переживання травм отриманих в наслідок різноманітних ситуацій.
48. Критерії діагностики складного посттравматичного стресового розладу.
49. Діагностика посттравматичного стресового розладу.
50. Динаміка розвитку психологічних розладів при переживанні травми.
51. Критерії відновлення психічного здоров'я особистості після пережитої травми.
52. Моделі психологічної реабілітації особистості, яка пережила травму.
53. Принципи першої психологічної допомоги особі, яка зазнала травматизації.
54. Особливості емоційної підтримки травмованих осіб.
55. Характеристика психотерапевтичних стосунків з травмованими особами.
56. Особливості переносу під час психотерапії травмованих осіб.

57. Характерні ознаки контр переносу під час психотерапевтичної роботи з травмованими особами.
58. Місце терапевтичного контракту під час роботи з темою травми.
59. Методи психологічної допомоги та самопомоги особі, що зазнала травматизації.
60. Методи когнітивно-поведінкової психотерапії в роботі з посттравматичним стресовим розладом.
61. Методи арт-терапії в роботі з особами, які пережили травматичні події.
62. Засоби та напрями надання психологічної допомоги особам, які пережили події військового характеру.
63. Стадії подолання психічної травми.
64. Стратегії психотерапевтичної допомоги в процесі роботи з травмою.
65. Особливості оплакування втрати під час психотерапевтичної роботи з травмою.
66. Місце відновлення відчуття зв'язку зі спільнотою в психотерапії травми.
67. Способи відновлення контролю над власним життям для травмованих осіб.
68. Створення безпечних стосунків, як важливий етап психотерапії травми.
69. Методи роботи з травматичними спогадами.
70. Техніки тілесної саморегуляції.
71. Методи самопомоги при роботі з травматичними переживаннями.
72. Методи емоційної саморегуляції в роботі з особами, що пережили психологічну травму.
73. Алгоритми надання індивідуальної психологічної допомоги у випадку гострих стресових реакцій.
74. Технології зняття психоемоційної напруги.
75. Методи психологічної корекції при травматичних розладах.
76. Гештальт-психотерапія в роботі з травмою.
77. Особливості роботи з травмою в напрямі тілесно-орієнтованої психотерапії.
78. Шляхи застосування нейролінгвістичного програмування в роботі з травмою.
79. Місце сімейної психотерапії в роботі з травмою.
80. Екзистенційний підхід в роботі з психологічною травмою.
81. Кататимно-імагінативна психотерапія в роботі з психологічною травмою.
82. Психоаналітичний підхід до травматичних реакцій.
83. Когнітивно-поведінковий підхід в роботі з особами, що пережили травмуючу ситуацію.
84. Групова психокорекційна робота з психологічною травмою.
85. Психологічні проблеми психолога в роботі з психологічною травмою.

9. Індивідуальні завдання

Є однією з форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах. Виконуються студентами під керівництвом викладача. Індивідуальні завдання даються студентам в терміни, передбачені робочою навчальною програмою. Виконання індивідуальних завдань має сприяти виявленню, актуалізації та розвитку креативності студентів, поглибленню, концептуальному узагальненню та закріпленню знань і вмінь, яких вони набувають у процесі навчання.

Індивідуальні завдання виконуються самостійно і не входять до тижневого аудиторного навантаження студентів. Викладач контролює виконання індивідуального завдання на консультаціях, графік яких розробляється і затверджується завідувачем кафедри на початку семестру.

Індивідуальні завдання з травмотерапії це: курсові й дипломні розробки (магістерські дисертації), написання рефератів, есе, аналіз проблемних ситуацій, пов'язаних із наданням психологічної допомоги в напрямі травмотерапії, підготовка результатів власних досліджень до виступів на конференціях, розробка планів психокорекційних травмотерапевтичних бесід, моделей травмотерапевтичної допомоги тощо.

10. Методи навчання

Це впорядковані способи спільної пізнавальної діяльності викладачів і студентів, спрямовані на ефективне виконання навчальних завдань. Базисними методами навчання в процесі вивчення дисципліни «Травмотерапія» є: 1) передача викладачем студентам знань, пізнавальних умінь і навичок; 2) учіння – активна пізнавальна діяльність студентів.

Загальні методи навчання – це полівекторний і багатовимірний педагогічний феномен, основними аспектами якого є:

- гносеологічний (відповідність фундаментальним законам пізнання);
- логіко-змістовий (структурування навчального матеріалу відповідно до законів формальної логіки);
- психологічний (врахування психологічних механізмів пізнання);
- педагогічний (використання ефективних засобів досягнення мети навчання)

Класифікація методів вивчення дисципліни «травмотерапія»:

Догматичний – одержання знань в готовому вигляді.

Дослідницький – здобування знань за допомогою спостережень, дослідів, вимірювань на основі самостійного висування гіпотез, знаходження вихідних даних, прогнозування результатів.

Евристичний – засвоєння знань, умінь, навичок шляхом інтелектуального пошуку, креативного підходу.

Метод стимулювання інтересу до навчання – пізнавальні методи ігрового характеру, дискусії з цікавих питань, цікавий емпірично-ілюстративний матеріал.

Метод стимулювання відповідальності – переконування, об'єктивна та оптимальна вимогливість з педагогічно доцільним використанням аверсивних методів та заохочень.

Метод усного контролю і самоконтролю – усна індивідуальна і фронтальна перевірка знань, інтелектуальних навичок; самоорганізація, самоконтроль, самоперевірка.

Метод письмового контролю і самоконтролю – контрольні письмові роботи, письмові заліки, програмований контроль, письмовий самоконтроль.

Пояснювально-ілюстративний – пізнавально-діяльнісна взаємодія викладача і студентів, яка полягає в тому, що педагог повідомляє готову інформацію різними методами з використанням демонстрацій, а студенти сприймають, осмислюють, запам'ятовують і відтворюють її.

Проблемний виклад – студенти залучаються до пізнавальної діяльності в умовах вербального навчання, коли викладач ставить проблему, показує шляхи її вирішення, а студенти сліdkують за ходом його думки, міркують, емоційно реагують, що включає їх в атмосферу науково-доказово-пошукового мислення.

Репродуктивний метод – сприяє формуванню знань (завдяки заучуванню), умінь і навичок (завдяки системі вправ); управлінська діяльність викладача в цьому процесі полягає в доборі необхідних інструкцій, алгоритмів, завдань, що забезпечує багаторазове відтворення знань та вмій за зразком.

Частково-пошуковий (частково-евристичний) метод – використовується для підготовки студентів до самостійного розв'язання пізнавальних задач, здійснення окремих кроків у вирішенні проблем, проходження окремих етапів дослідження.

11. Методи контролю

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів щодо конкретної пізнавальної роботи. Здійснюється у форму опитування на семінарських заняттях, письмових контрольних робіт, письмових залікових завдань.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку з навчальної дисципліни в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою, і в терміни, встановлені навчальним планом.

Під час семестрового контролю враховуються результати оцінок всіх видів навчальної роботи згідно зі структурою залікових кредитів.

Засоби діагностики успішності навчання:

- усні опитування на семінарських заняттях;
- письмова контрольна робота;
- письмове залікове завдання.

Критерії оцінювання знань студентів

В основу системи оцінювання знань студентів із навчальної дисципліни «Травмотерапія» закладені наступні критерії:

- 1) повнота знань – вичерпна достатність у відтворенні інформації щодо змісту навчальної дисципліни;
- 2) адекватність знань – їх правильність, відповідність теоретико-методологічним основам травмотерапії;
- 3) усвідомленість (осмисленість) знань – розуміння смислу інформації по навчальній дисципліні та вміння його вербалізувати.

Виходячи з цього, оцінка «**відмінно**» ставиться за наявність у студента вичерпних і правильних знань щодо головних проблем травмотерапії, розгляду яких були присвячені лекційні та семінарські заняття. При цьому знання повинні бути осмисленими, що проявляється у повноті та адекватності їх пояснення.

Оцінка «**добре**» ставиться за наявність у студента знань щодо більшості тем по навчальній дисципліні, які передбачені навчальною програмою. При цьому знання характеризуються адекватністю, але є частково усвідомленими (студент по формі відповідає правильно, а пояснити смисл може не завжди).

Оцінка «**задовільно**» ставиться за наявність у студента фрагментарних знань навчальної дисципліни, які при цьому не завжди точно ним розуміються і недостатньо повно вербалізуються.

Оцінка «**незадовільно**» ставиться за відсутність у студента знань щодо травмотерапії або ж за наявність часткових знань, які він неправильно розуміє і неправильно трактує.

Завдання 1. Розробити план психотерапевтичної роботи з клієнтом, який страждає від ПТСР:

1. План бесіди відображає типові (характерні) проблеми клієнта з посттравматичним стресовим розладом.
2. План бесіди спрямований на пошук і знаходження ресурсу клієнта для роботи з ПТСР.
3. План бесіди включає методи самопомоги при ПТСР.

Критерії оцінки завдання 1:

Відмінно (9-10 балів) – план бесіди передбачає врахування усіх критеріїв; наявність презентації і представлення на занятті.

Добре (7-8 балів) – план бесіди передбачає врахування усіх критеріїв; наявність презентації і представлення відсутнє.

Задовільно (5-6 балів) – план бесіди не передбачає усіх критеріїв; презентація із помилками; представлення відсутнє.

Незадовільно (3-4 бали) – план бесіди передбачає урахування одного критерія, презентація відсутня.

Завдання 2. Розробити план психокорекційної бесіди з особою, яка стала свідком катастрофи:

1. План бесіди відображає типові (характерні) переживання особи, яка стала свідком катастрофи.
2. План бесіди спрямований на пошук і знаходження ресурсів, які допоможуть справитися з пережитим стресом.
3. План бесіди включає технології психологічної підтримки постраждалих та очевидців.

Критерії оцінки до завдання 2:

Відмінно (9-10 балів) – план бесіди передбачає врахування усіх критеріїв; наявність презентації і представлення на занятті.

Добре (7-8 балів) – план бесіди передбачає врахування усіх критеріїв; наявність презентації і представлення відсутнє.

Задовільно (5-6 балів) – план бесіди не передбачає усіх критеріїв; презентація із помилками; представлення відсутнє.

Незадовільно (3-4 бали) – план бесіди передбачає урахування одного критерія, презентація відсутня.

Завдання 3. Обґрунтувати ключові методи травмотерапії:

1. Висвітлено сутнісний зміст методів травмотерапії та їх наукові засади.

2. Розкрито психопрофілактичний, психокорекційний та психотерапевтичний потенціал методів травмотерапії.

3. Аналітично описано 1-3 приклади успішного клінічно-психологічного та реабілітаційно-психологічного застосування методів травмотерапії.

Критерії оцінки до завдання 3:

Відмінно (22-25 балів) – визначення містить правильний, достатньо повний і систематизований виклад усіх складових завдання; представлено змістовну презентацію;

Добре (18-21 балів) – визначення загалом правильне, розлоге й систематизоване, але йому притаманні незначні упущення, невідповідності й неточності; зроблено презентацію;

Задовільно (14-17 балів) – змістова основа визначення правильна, але воно спрощене й звужене; презентація відсутня;

Незадовільно (10-13 балів) – ключові клінічно-психологічні та реабілітаційно-психологічні позиції окреслено фрагментарно, поверхово, хаотично; презентація відсутня.

Завдання 4. Розробити модель психотерапевтичної роботи з особами, які зазнали/зазнають насильства:

1. Основа («каркас») моделі – описано психологічні наслідки насильства.

2. Висвітлено основний зміст психотерапевтичної роботи з особами, які зазнали/зазнають насильства в сім'ї, на основі сучасних підходів до терапії травми.

3. Висвітлено основний зміст психокорекційної та психотерапевтичної роботи з особами, які вчиняють насильство в сім'ї, на основі сучасних підходів до розуміння психології насилля.

Критерії оцінки до завдання 4:

Відмінно (9-10 балів) – належним чином розроблено і репрезентовано усі складові моделі;

Добре (7-8 балів) – розробленій моделі притаманні окремі упущення й неточності;

Задовільно (5-6 балів) – розроблено модель із 2 критеріями із неточностями;

Незадовільно (3-4 бали) – розроблено модель із 1 критерієм.

Завдання 5. Написати реферат про сучасний напрям травмотерапії:

1. Висвітлено сутнісний зміст напрямку травмотерапії.

2. Доведено наукове підґрунтя психотерапевтичного напрямку та підходу.

3. Наведено приклади ефективності методів напрямку в процесі психотерапевтичної роботи з психологічною травмою.

Критерії оцінки до завдання 5:

Відмінно (13-15 балів) – змістовно висвітлено сутнісний зміст напрямку травмотерапії, доведено наукове підґрунтя психотерапевтичного напрямку та підходу, наведено приклади ефективності

методів напряму в процесі психотерапевтичної роботи з психологічною травмою, зроблено презентацію на занятті;

Добре (10-12 балів) – загалом правильно висвітлено сутнісний зміст напряму травмотерапії, доведено наукове підґрунтя психотерапевтичного напряму та підходу, наведено приклади ефективності методів напряму в процесі психотерапевтичної роботи з психологічною травмою, зроблено презентацію на занятті;

Задовільно (7-9 балів) – завдання виконано фрагментарно, поверхово; презентацію на занятті не зроблено;

Незадовільно (4-6 балів) – текст реферату не відповідає загальним вимогам до дискурсу такого рівня; презентацію на занятті не зроблено.

Завдання 6. Підсумкове тестування.

Підсумкове тестування передбачає 40 тестових завдань із одним варіантом правильної відповіді кожне.

Критерії оцінки підсумкового тестування:

Відмінно – 86-100% тестових завдань виконано правильно;

Добре – 70-85% тестових завдань виконано правильно;

Задовільно – 55-69% тестових завдань виконано правильно.

Максимальна (найвища) оцінка, яку студент може заробити протягом семестру, – 100 балів.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Участь у семінарських заняттях (за заняття по 1 балу кожне) – 5 балів

Модуль I								
навчальна (аудиторна) робота								
змістовий модуль 1								
T1-6	T 2	T 3	T4	T5	T6	Підсумковий контроль	сума	залік
15 балів за самостійне вивчення додаткових питань на семінарські заняття (тези).	10 балів за розробку плану психокорекційної бесіди з особою, яка стала свідком катастрофи.	25 балів за обґрунтування ключових методів травмотерапії.	10 балів за розробку плану психотерапевтичної роботи з клієнтом, який страждає від ПТСР.	10 балів за розробку моделі психотерапевтичної роботи з особами, які зазнали/ зазнають насильства.	15 балів за реферат про сучасний напрям травмотерапії.	10 балів за тест.	100	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

--	--	--	--

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамєну, курсового проєкту (роботи), практики	Для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
80–89	B	добре	
70–79	C	задовільно	
60–69	D		
50–59	E		
26–49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Інструменти, обладнання, програмне забезпечення

Навчальна дисципліна «Травмотерапія» передбачає використання мультимедійного обладнання (комп'ютер, проєктор).

14. Методичне забезпечення

ОСНОВНА (БАЗОВА) НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА до всіх тем:

1. *Александровский Ю.А., Лобастов О.С., Спивак Л.И., Щукин Б.П.* Психогении в экстремальных ситуациях. – М.: Пресс, 1991. – 321 с.
2. *Басин В. Ф., Рожнов В. Е., Рожнова М. А.* К современному пониманию психической травмы и общих принципов ее психотерапии. — В кн.: Руководство по психотерапии. — М., 1974. — С. 39—53.
3. *Бек А.* Техники когнитивной психотерапии / Под ред. А. Б. Фенько, Н. С. Игнатьева, М. Ю. Локтаева. Психологическое консультирование и психотерапия: хрестоматия. — Т. 1: Теория и методология. — М.: МПЖ, 1999. — С. 142—167
4. *Бермант-Полякова О.В.* Посттравма: диагностика и терапия. – СПб.: Речь, 2006. – 248 с.
5. *Воробьев Ю.Л.* Катастрофы и человек.–М.: Академический проект, 1997.–256 с.
6. *Гостюшин А.В.* Человек в экстремальной ситуации.–М.: Армада-Пресс, 2001.–384 с.
7. *Дворкин А.Л.* Сектоведение. Тоталитарные секты. Опыт систематического исследования.– Нижний Новгород: Издательство братства во имя св. князя Александра Невского, 2002.– 554 с. : [electronic sources]: <http://lib.eparhia-saratov.ru/books/05d/dvorkin/sects/sects.pdf>
8. Диагностика посттравматического стрессового расстройства (ПТСР) : Центр специальных исследований и экспертиз, Москва // Режим доступа: <https://www.psy-expert.ru/диагностика-птср/> (дата звернення: 20.12.2018).
9. Диагностическое и статистическое руководство по психическим расстройствам (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) (DSM-V) / Американская психиатрическая ассоциация. – 2013 // Режим доступа: <http://infosklad.org/threads/kniga-dsm-5-diagnostic-and-statistical-manual-of-mentaldisorders.46413/> (дата звернення: 20.12.2018).

10. Дайте Б. Жизнь после потери / Дайте Б. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 1999. – 304 с.
11. *Гиппиус С.* Тренинг развития креативности. Гимнастика чувств.–СПб.: Речь, 2001.–345 с.
12. *Гнездилов А.В.* Психология и психотерапия потерь.– СПб.: Речь, 2002.–162 с.
13. *Гремлинг С., Ауэрбах С.* Практикум по управлению стрессом.– СПб.: Питер, 2002.–240 с.
14. *Калшед Д.* Внутренний мир травмы. Архетипические защиты личностного духа. – М.: Академический проект, 2007. – 368 с.
15. *Католик Г., Корнієнко І.* Техногенні катастрофи: психологічна допомога очевидцям та постраждалим.–Львів: Червона Калина, 2003.-124 с.
16. *Кейсельман В.* Экспериментальные тренинги на природе. – СПб.: Речь, 2008. – 192 с.
17. *Керрел С.* Групповая психотерапия подростков.–СПб.: Питер, 2002.–224 с.
18. *Киз Д.* Множественные умы Билли Миллигана. – М.: Изд-во Эксмо, СПб.: Изд-во Домино, 2002. – 512 с.
19. *Козлов В. В.* Работа с кризичной личностью: Методическое пособие. – М.: Психотерапия, 2007. – 336 с.
20. *Кокун О. М.* Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: Методичний посібник / О. М. Кокун, Н. А. Агаєв, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. – 170 с.
21. *Кораблина Е.П., Акиндинова И.А., Баканова А.А., Родина А.М.* Искусство исцеления души.– СПб., Союз, 2001.–319 с.
22. *Корнієнко І.* Психологічна допомога дітям, що зазнали травми внаслідок катастрофи/ І.Корнієнко, Г.Католик // Психолог.-2004.- Грудень (№46).-С.8-16.
23. *Корнієнко І., Католик Г., Бабяк Т., Тарасевич О., Пачковський Ю., Католик О., Тихобаєва Г.* Скривджена дитина. Теоретичні і практичні аспекти проблеми дитячого кривдження та методи психокорекційної допомоги дітям, які зазнали насильства. Науково-методичний збірник.–Львів: Ромус-Поліграф, 2005.–303 с.
24. *Краснов В. Н.* Методологические и организационные аспекты психиатрии катастроф / В. Н. Краснов // Медицина катастроф. – 1997. – № 1 (17). – С. 21–24.
25. *Кржечковский А. Ю.* Психические расстройства в экстремальных условиях и их медико-психологическая коррекция : [Электронный ресурс] // Медицинская психология в России : электрон. науч. журн. 2011. № 3. URL: <http://medpsy.ru> (дата обращения: 15.03.2013).
26. *Крукович Е.И., Ромек В.Г.* Кризисное вмешательство.–М.: Европейский гуманитарный университет, 2003.–92 с.
27. *Кочюнас Р.* Экзистенциальная терапия в группах. Теоретические основы группы экзистенциального опыта: [electronic sources]: <http://www.hpsy.ru/public/x018.htm>
28. *Леонтьев Д.А.* Методика предельных смыслов.– М.: Смысл, .–35 с.
29. *Магомед-Эминов М. Ш.* Феномен экстремальности. – М.: Психоаналитическая ассоциация, 2008. – 218 с.
30. *Малкина-Пых И.Г.* Возрастные кризисы.–М. Изд-во Эксмо, 2004.– 896 с.
31. *Малкина-Пых И.Г.* Психология поведения жертвы.–М.: Изд-во Эксмо, 2006.–1008 с.
32. *Малкина-Пых И.Г.* Экстремальные ситуации: Справочник практического психолога.– М.: Изд-во Эксмо, 2006.–960 с.
33. *Меновщиков В.Ю.* Психологическое консультирование. Работа с кризисными и проблемными ситуациями.–М.: Смысл, 2005.–182 с.
34. *Милютин Е.* Психотерапевтические рецепты на каждый день.–М.: Класс, 2001.–384 с.
35. *Моховиков А. Н., Дыхне Е. А.* Кризисы и травмы: методические материалы к учебному курсу. Теория и практика гештальт-терапии. — Вып. 1. — М., 2007.
36. *Осипова А.А.* Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях.–Р.н.Д.: Феникс, 2005.–315 с.
37. *Панок В. Г.* Методичні підходи до надання психологічної допомоги потерпілим від техногенної катастрофи. Монографія.–К., Центр соціальних експертиз і прогнозів, 1999.– 106 с.
38. *Патнем Ф.В.* Диагностика и лечение расстройства множественной личности. – М.: Когито-Центр, 2004. – 440 с.
39. Практикум по арт-терапии.–под ред. А.И. Копытина.–СПб.: Питер, 2001.–448 с.
40. Профілактика психологічного насильства і маніпулювання свідомістю та розвиток критичного мислення в молодіжному середовищі. Матеріали міжнар. наук.- практ. конф.,

- 27-28 травня 2004 року, м.Київ.-К.: Український центр політичного менеджменту, 2005.-320 с.
41. Психогимнастика в тренинге / под ред. Н.Ю.Хрящевой.– СПб.: Речь, 2001.–256 с.
 42. Психотерапевтическая энциклопедия под ред. Б.Д.Карвасарского.– СПб.: Питер, 1998.–752 с.
 43. *Пуховский Н.Н.* Психопатологические последствия чрезвычайных ситуаций.– М.: Академический проект, 2000.–286 с.
 44. *Пушкарев А.А., Доморацкий В.А., Гордеева Е.Г.* Посттравматическое стрессовое расстройство: диагностика, психофармакотерапия, психотерапия.–М.: Изд-во Института психотерапии, 2001.–128 с.
 45. *Ромек В.Г., Конторович В.А., Крукович Е.И.* Психологическая помощь в кризисных ситуациях.–СПб., Речь, 2004.–256 с.
 46. *Смирнов Б.А., Долгополова Е.В.* Психология деятельности в экстремальных ситуациях.–Х.: Изд-во Гуманитарный центр, 2007.–276 с.
 47. *Соловейчик М.Я.* Кризис и основы кризисной интервенции // Мастерство психологического консультирования / А.А. Бадхен, А.М. Родина (ред.)–СПб., Европейский дом, 2002.–240 с.
 48. *Тарабрина Н.В.* Практикум по психологии посттравматического стресса.–СПб., Питер, 2001.–272 с.
 49. *Фопель К.* Психологические группы. Рабочие материалы для ведущего: практическое пособие.–М.: Генезис, 2005.–256 с.
 50. *Фопель К.* Энергия паузы. Психологические игры и упражнения: практическое пособие.–М.: Генезис, 2002.–240 с.
 51. *Фопель К.* Эффективный воркшоп.–М.: Генезис, 2003.–368 с.
 52. *Хассен С.* Освобождение от психологического насилия, деструктивные культы, контроль сознания, методы помощи.–СПб.: Прайм-Еврознак, 2001.–400 с.
 53. Багато інформації про секти на сайтах: www.iriney.ru, про діяльність сект на Україні: http://www.pravoslavye.org.ua/index.php?r_type=news&action=partinfo&razdel_id=30, <http://ukrsekta.info/index.php>
 54. *Шутиценбергер А. А.* Синдром предков. Трансгенераційні зв'язи, сімейні тайни, синдром годовщини, передача травм и практическое использование геносоциогаммы. - М.: Изд-во Института Психотерапии, 2001.-240 с. 2-3. - С. 141-145.
 55. Экзистенциальная психология. Экзистенция.–М.: Изд-во Эксмо-Пресс, 2001.–619 с.
 56. Эффективная психотерапия посттравматического стрессового расстройства. – М.: Когито-Центр, 2005. – 467 с.
 57. *Юл У., Уильямс Р. М.* Стратегия вмешательства при психических травмах, возникших вследствие масштабных катастроф // Детская и подростковая психотерапия / Под ред. Д. А. Лейна, Э. Миллера. — СПб.: Питер, 2001. — С. 275— 308
 58. *Юрьева Л.Н.* Кризисные состояния.–Днепропетровск: Арт-Прес, 1998.–164 с.
 59. *Ялом И.* Экзистенциальная психотерапия.–М.: Класс, 1999.–576 с.

Додаткова рекомендована навчально-методична і наукова література:

1. *Абабков В. А., Перре М.* Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, психотерапии. – СПб.: Речь, 2004. – 166 с.
2. *Абдурахманов Р. А.* Психологические проблемы послевоенной адаптации ветеранов Афганистана // Психологический журнал. – 1992. – № 1. – С. 131-134.
3. *Алиев Х.* Метод "Ключ" в борьбе со стрессом. – М.: Феникс, 2003. – 320 с.
4. *Алферова Т. С., Котлярова Г. В., Гантов В. Б.* Жить, чтобы выжить, и выжить, чтобы жить. – М.: Мега-Нэт, 1998. – 248 с.
5. *Анисимов В.* Выкрутасы "спасения" : [electronic sources] : http://www.pravoslavye.org.ua/index.php?r_type=article&action=fullinfo&id=404
6. *Анциферова Л. Н.* Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита // Психологический журнал. – 1994. – № 1. – Т. 15. – С. 3-18.
7. *Андрющенко А. В.* Посттравматическое стрессовое расстройство при ситуациях утраты объекта экстраординарной значимости / А. В. Андрющенко // Психиатрия и психофармакотерапия. – 2000. – №4. – С. 104–109.

8. Бек А. Техники когнитивной психотерапии // Под ред. А. Б. Фенько, Н. С. Игнатъева, М. Ю. Локтаева Психологическое консультирование и психотерапия : хрестоматия. – Т. 1. Теория и методология. – М.: МПЖ, 1999. – С. 142-167.
9. Белорусов С. Психология страха смерти: [electronic sources] : <http://pravbeseda.org/library/books/raz4.html>
10. Варламова Е.П. Работа с экзистенциальными феноменами в рефлексивной судьбологии : [electronic sources] : http://psychol.ras.ru/ippp_pfr/j3p/pap.php?id=20020103
11. Василюк Ф. Е. Уровни построения переживания и методы психологической помощи // Вопросы психологии. – 1988. – № 5. – С. 27-37.
12. Венгер А. Л. Культурно-исторический подход к коррекции посттравматической регрессии: на материале психологической работы в Беслане (2004-2006 г.г.) / А. Л. Венгер // Вопросы психологии. – 2007. – № 1. – С. 62-69.
13. Винникотт Д. В. Маленькие дети и их матери. – М.: Класс, 2007. – 80 с.
14. Винникотт Д. В. Семья и развитие личности. Мать и дитя. – М.: Литур, 2004. – 400 с.
15. Витакер К., Бамберри В. Танцы с семьей. – М.: Класс, 2001. – 176 с.
16. Воробьев Ю. Л. Катастрофы и человек. – М.: Академический проект, 1997. – 256 с.
17. Воробьев А. И. Боевая психическая травма у военнослужащих, действовавших в зоне Персидского залива / А. И. Воробьев // Военномедицинский журнал. – №6. – 1991. – С. 70–71
18. Гингер С., Гингер А. Гештальт – терапия контакта. – СПб.: Специальная литература, 1999. – 287 с.
19. Гиринг Т. Посттравматический стресс с позиции экзистенциально-гуманистической психологии // Вестник психологии. – 1994. – № 1. – С. 92-96.
20. Гой Т. В., Горностай П. П., Кистаева Е. В. Общество и коллективная травма: семинар Питера Келлермана : [electronic sources] : <http://peterfelix.tripod.com/home/Russian.pdf>
21. Гостюшин А. В. Защити себя и близких. – М.: Рипол Классик, 2004. – 322 с.
22. Гостюшин А. В. Человек в экстремальной ситуации. – М.: Армада-Пресс, 2001. – 384 с.
23. Гриневич Є. Г. Стан психічного здоров'я постраждалих внаслідок терористичного акту в м. Беслан : [electronic sources] // Новини української психіатрії, 2007 : <http://www.psychiatry.ua/articles/paper233.htm>.
24. Гриневич Є. Г., Лінський І. В. Спільні і специфічні маркери розвитку психічних та поведінкових розладів внаслідок надзвичайних подій в якісно відмінних контингентах постраждалих // Архів психіатрії. – 2006. – Т. 12. – № 1-4. – С. 16-21.
25. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А., Пономаренко В. А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. – Мн., 1985. – 206 с.
26. Дэвис Б. Основы выживания в экстремальной ситуации. – М.: Яуза Эксмо, 2003. – 288 с.
27. Ениколопов С. Н. Психотерапия при посттравматических стрессовых расстройствах // Российский психиатрический журнал. – 1998. – № 3. – С. 50-56.
28. Зайцев В. П., Айвазян Т. А., Грачева Н. И., Декин Д. С., Петрова С. В. Методика полуструктурированного интервью для оценки психологического статуса ликвидаторов последствий аварий на ЧАЭС // Психологический журнал. – 1994 – № 3. – Т. 17. – С. 117-123.
29. Знаков В. В. Понимание воинами-интернационалистами ситуаций насилия и унижения человеческого достоинства // Психологический журнал. – 1989. – Т. 10. – № 4. – С. 113-124.
30. Знаков В. В. Психологические исследования стереотипов понимания личности участников войны в Афганистане // Психологический журнал. – 1990. – № 4. – С. 108-116.
31. Знаков В. В. Психологические причины непонимания "афганцев" в межличностном общении // Психологический журнал. – 1990. – Т. 4. – С. 99-108.
32. Ильина С. В. Влияние пережитого в детстве насилия на возникновение личностных расстройств // Вопросы психологии. – 1998. – № 6. – С. 65-74.
33. Колесніченко О. Структура та зміст методики “Стійкість до бойової психологічної травматизації” фахівця екстремального виду діяльності / О. Колесніченко // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : психологічні науки / [гол. ред. О. Ф. Волобуєва]. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2018. – № 1(9). – С. 110-126.
34. Колодзин Б. Как жить после психической травмы : [electronic sources] : <http://psychology.net.ru>
35. Католик Г. В. Тренінг релаксації як ефективна форма психокорекційної допомоги при ПТСР у дітей // Проблеми психологічного здоров'я в сучасній психотерапії : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. – Львів, 2006. – С. 19-23.

36. *Католик Г., Коваль М.* Вплив стресу на розвиток психосоматичних захворювань у підлітків // Збірник тез Міжнар. конф. з дитячої та юнацької психотерапії "Дитяча та юнацька психотерапія в Україні: 5-річний досвід роботи". – Львів, 2006. – С. 31-33.
37. *Коротков Б. П., Черепанов И. Г.* Безопасность жизнедеятельности и медицина катастроф. – М.: Дашков и Ко; Наука Пресс, 2008. – 480 с.
38. *Котенев И. О.* Психологические реакции работников милиции в чрезвычайных обстоятельствах и постстрессовые состояния: предупреждение и психологическая коррекция // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 1996. – № 1 (3). – С. 76-84.
39. *Короленко Ц. П.* Психофизиология человека в экстремальных условиях / Короленко Ц. П. – Л., 1978. – 194 с.
40. *Краснов В. Н., Юркин М. М., Войцех В. Ф. и др.* Психические расстройства у участников ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС // Социальная и клиническая психиатрия. – 1993. – № 1. – С. 5-10.
41. *Кузьмін В. Н., Васильєва О. О.* Особливості психопатологічних порушень у хворих із синдромом алкогольної залежності, що приймали участь в екстремальних подіях // Архів психіатрії. – 2004. – Т. 10. – № 4 – С. 91-94.
42. *Лазарус А.* Краткосрочная мультимодальная психотерапия. – СПб.: Речь, 2001. – 256 с.
43. *Лазарус А., Лазарус К. Н., Фей А.* Як не впасти в депресію. – Львів: Свічадо, 2007. – 192 с.
44. *Лазебная Е. О., Зеленова М. Е.* Экспериментально-психологическое изучение динамики посттравматической стрессовой адаптации участников боевых действий : [electronic sources] : <http://www.psychology.net.ru>
45. *Лазебная Е. Ю.* Травматическая стрессовая ситуация и посттравматический адаптационный процесс // Психология состояний : хрестоматия / Сост. Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – 608 с. – С. 373-385.
46. *Лакосина Н. Д., Сергеев И. И., Воскресенский Б. А. и др.* Клиническая характеристика психических нарушений у населения, проживающего в зоне радиационного заражения // Журнал невропатологии и психиатрии. – 1992. – Т. 12. – № 5. – С. 69-71.
47. *Лебедев В. Н.* Личность в экстремальных условиях // Психология экстремальных ситуаций : хрестоматия / Сост. А. Е. Тарас, К. В. Сельченко. – М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2001. – 480 с. – С. 84-134.
48. *Лебедев В. Н.* Экстремальная психология. – М.: Юнити-Дана, 2001. – 431 с.
49. *Леонтьев Д. А.* Экзистенциальная тревога и как с ней не бороться : [electronic sources] : http://psylib.org.ua/books/_leond03.html
50. *Лищинська О. А.* Можливості психологічної допомоги жертвам деструктивних тоталітарних організацій // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 3. – С. 1-4.
51. *Линдеманн Э.* Клиника острого горя // Психология эмоций. Тексты / под ред. В. К. Вилюнаса, Ю. Б. Гиппенрейтер. – М. : МГУ, 1984. – С. 212-219.
52. *Ловелле Р. П., Малимонова С.* Когнитивно-имагинативные методы в лечении травматического стресса: на примере тренинга для работников социальной сферы в Чечне : [electronic sources] : www.supporter.ru, 2003.
53. *Лоуэн А.* Биоэнергетика. Терапия, которая работает с телом. – СПб.: Ювента, 2000. – 384 с.
54. *Магомед-Эминов М. Ш.* Предыстория концептуализации феномена ПТСР (посттравматического стрессового расстройства) // Психология состояний : хрестоматия / Сост. Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – 608 с. – С. 347-353.
55. *Маданес К.* Стратегическая семейная психотерапия. – М.: Класс, 2001. – 272 с.
56. *Мазур А. В.* Арттерапия та дитяча гра як засоби корекції страху у дошкільників та дітей 6-7 років // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 6. – С. 5-8.
57. *Мазур Е. С.* Психическая травма и психотерапия / Е.С. Мазур // Московский психотерапевтический журнал. Спец.выпуск : работа с психической травмой. – 2003. – №1 – С.31-52.
58. *Мазур Е. С.* Экзистенциально-гуманистическая психотерапия в России : история и перспективы развития / Е. С. Мазур. – М. : Смысл, 2003. – С. 4-18.
59. *Маклаков А. Г.* Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // Психологический журнал. – 2001 – Т. 22. – № 1. – С. 16-24.

60. *Малкина-Пых И. Г.* Возрастные кризисы : справочник практического психолога. – М.: Эксмо, 2004. – 896 с.
61. *Малова Ю. В.* Психологическая диагностика и психологическая коррекция в комплексе мероприятий реабилитации участников ЛПА на ЧАЭС // Результаты и задачи медицинского наблюдения за состоянием здоровья участников ликвидации последствий катастрофы на Чернобыльской АЭС в отдаленном периоде : материалы науч.-практ. конф. – М., 1998. – С. 72-76.
62. *Марищук В., Евдокимов В.* Поведение и саморегуляция человека в условиях стресса. – СПб.: Сентябрь, 2001. – 260 с.
63. *Меньшикова Е. С.* Жестокое обращение с детьми и его возможные отдаленные последствия // Психологический журнал. – 1993. – Т. 14. – № 6. – С. 110-118.
64. *Мищенко Т. А.* Соціально-психологічний тренінг з формування вмінь саморегуляції емоцій у старшокласників // Практична психологія та соціальна робота. – № 7. – С. 10-14; № 8. – С. 9-12.
65. *Моляко В. А.* Особенности проявления паники в условиях экологического бедствия (на примере чернобыльской атомной катастрофы) // Психология состояний : хрестоматия / Сост. Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров. – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – 608 с. – С. 439-444.
66. *Мороз Р.* Запобігання і подолання наслідків насильства // Психолог. – 2006. – № 5. – С. 23-27.
67. *Мусиенко Г. А., Бараненко А. В.* Некоторые особенности алкогольной зависимости, протекающей на фоне посттравматических стрессовых расстройств : [electronic sources] // Новости украинской психиатрии : <http://www.psychiatry.ua/articles/paper088.htm>.
68. *Мусієнко Г. О., Бараненко О. В., Гольцова С. В., Віхляєва Л. Ю.* Оцінка особливостей проявів післятравматичних стресових розладів у осіб з алкогольною залежністю // Довженківські читання: теорія і практика наркології : матеріали VI Українськ. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – Харків, 2005. – С. 99-102.
69. *Мэрфи Д.* Арт-терапия в работе с подростками и детьми, перенесшими сексуальное насилие // Практикум по арт-терапии / Под ред. А. И. Копытина. – СПб.: Питер, 2000. – С. 158-174.
70. *Мюлленайзен Б.* Нарушения, обусловленные стрессом, и их причины // Психология состояний : хрестоматия / Сост. Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – 608 с. – С. 394-399.
71. *Наранхо К.* Гештальт-терапия. Теория и практика. – М.: Эксмо-пресс, 2005. – 320 с.
72. *Новейшая энциклопедия выживания в экстремальных ситуациях.* – М.: АСТ; Астрель, 2007. – 320 с.
73. *Павловський П., Завадзький Л., Завадзький Б.* Динаміка співвідношення між перцепцією травми, емоційною реактивністю та загостренням симптомів посттравматичного стрессового розладу після перенесення катаклізму паводку // Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 338 с. – С. 141-158.
74. *Пергаментчик Л. А.* Список Робинзона // Психология экстремальных ситуаций : хрестоматия / Сост. А. Е. Тарас, К. В. Сельченко. – М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2001. – 480 с. – С. 60-83.
75. *Петрюк П. Т., Якущенко И. А.* Социально-психологические и психиатрические аспекты психосоматических расстройств у больных, перенёвших психоэмоциональный стресс // Вестник Ассоциации психиатров Украины. – 2003. – № 3-4. – С. 140-159.
76. *Полищук Ю. И.* Влияние деструктивных религиозных сект на психическое здоровье и личность человека // Журнал практического психолога. – М.: Фолиум, 1997. – № 1. – С. 93-97.
77. *Пятницкая, Е. В.* Психология травматического стресса : учеб. пособие / Е. В. Пятницкая. Балашов : Николаев, 2007. – 140 с.
78. *Решетников М. М., Баранов Ю. А., Мухин А. П., Чермянин С. В.* Уфимская катастрофа: особенности состояния, поведения и деятельности людей // Психология состояний : хрестоматия / Сост. Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – 608 с. – С. 366-372.
79. *Решетников М.М.* Психическая травма.-СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа, 2006.-322с.
80. *Ромек В. Г.* Поведенческая психотерапия. – М.: Academia, 2002. – 192 с.
81. *Ромек В., Ромек Е.* Тренинг наслаждения. – СПб.: Речь, 2003. – 160 с.
82. *Ромек В. Г.* Психологическая помощь в кризисных ситуациях / В. Г. Ромек, В. А. Конторович, Е. И. Крукович. – СПб. : Речь, 2004. – 256 с.
83. *Сандомирский М. Е.* Защита от стресса. Телесные технологии. – СПб.: Питер, 2008. – 256 с.

84. *Снедков Е. В.* Боевая психическая травма (клинико-патологическая динамика, диагностика, лечебно-реабилитационные принципы) : автореф. дис. на соискание науч. степени докт. мед. наук : 14.00.18 «Психиатрия» / Е. В. Снедков. – СПб., 1997. – 48 с.
85. Стресс как объект научной рефлексии / М. В. Топчий, Т. М. Чурилова. – Ставрополь : НОУ ВПО СКСИ, 2009. – 312 с.
86. *Сыропятов О. Г.* Техники психотерапии при ПТСР : Практическое пособие / О. Г. Сыропятов, Н. А. Дзержинская. – Киев : Украинская военно-медицинская академия, 2014. – 320 с.
87. *Тарабрина Н. В., Лазебная Е. О.* Синдром посттравматических стрессовых нарушений: современное состояние и проблемы // Психологический журнал. – 1992. – Т. 13. – № 2. – С. 14-29.
88. *Тарабрина Н. В., Лазебная Е. О., Зеленова М. Е. и др.* Психологические характеристики лиц, переживших военный стресс // Труды Института психологии РАН. – М., 1997. – С. 254-262.
89. *Тарабрина Н. В.* Психология посттравматического стресса / Н. В. Тарабрина. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2009. – 304 с.
90. *Тарабрина Н. В., Лазебная Е. О., Зеленова М. Е., Петрухин Е. В.* Посттравматический стресс у ликвидаторов последствий аварии на ЧАЭС // Труды Института психологии РАН. – Т. 1. – Книга 1. – М., 1995. – С. 66-99.
91. *Тарабрина Н. В., Лазебная Е. О., Петрухин Е. В. и др.* Посттравматические стрессовые нарушения у участников ликвидации последствий аварии на ЧАЭС // Чернобыльский след: медико-психологические последствия радиационного воздействия. – М.: Вотум-пси, 1992. – С. 192-237.
92. *Толстая Т.* Небо в алмазах // Изюм. – М.: Подкова, 2002. – 384 с. – С. 34-50.
93. *Трубицына Л. В.* Процесс травмы / Л. В. Трубицына. – М. : Смысл, 2005. – 218 с.
94. *Уайзман Дж.* "Лофти" Полное руководство по выживанию. – М.: АСТ; Астрель; Мн.: Харвест, 2007. – 576 с.
95. *Фенихель О.* Психоаналитическая теория неврозов. / Пер. с англ., вступ. ст. А. Б. Хавина. – М. : Академический Проект, 2004. – 848 с.
96. *Фопель К.* Психологические группы. Рабочие материалы для ведущего : практ. пособие. – М.: Генезис, 2005. – 256 с.
97. *Фопель К.* Эффективный воркшоп. – М.: Генезис, 2003. – 368 с.
98. *Хусейн С. А., Холкомб В. Р.* Руководство по лечению психологической травмы у детей и подростков. — США: Гуманитарно-благотворительный фонд "Сострадание". — 36 с
99. *Черноборов В.* Справочник сталкера. Азбука выживания. – М.: Вече, 2006. – 384 с.
100. *Черепанова Е.* Психологический стресс : Помоги себе и ребенку / Е. Черепанова. – 2-е изд. – М. : Изд. центр «Академия», 1997. – 95 с.
101. *Шерман Р., Фредман Н.* Структурированные техники семейной и супружеской терапии. – М.: Класс, 2001. – 336 с.
102. *Шкурко Т. А.* Танцевально-экспрессивный тренинг. – СПб.: Речь, 2003. – 192 с.
103. *Экзистенциальная психология. Экзистенция.* – М.: Эксмо, 2001. – 619 с.
103. *У кожній темі семінарських занять та самостійної роботи цього навчального плану, допоміжних матеріалів для самостійної роботи і силабусу дисципліни.*

15. Рекомендована література

для підготовки до семінарських занять і самостійної роботи студентів денної і заочної форм навчання:

Тема 1. Травмотерапія як галузь психотерапії

1. *Антипов В. В.* Психологическая адаптация к экстремальным ситуациям: Учеб. издание. — М.: Изд-во ВЛАДОСПРЕСС, 2002. — 176 с.
2. *Анциферова Л. Н.* Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита // Психологический журнал. — 1994. — № 1. — Т. 15. — С. 3—18.
3. *Байер О. О.* Життєві кризи особистості: навч. посібник / О. О. Байер. — Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. — 244 с.
4. *Басин В. Ф., Рожнов В. Е., Рожнова М. А.* К современному пониманию психической травмы и общих принципов ее психотерапии. — В кн.: Руководство по психотерапии. — М., 1974. — С. 39—53.

5. Бек А. Техники когнитивной психотерапии / Под ред. А. Б. Фенько, Н. С. Игнатъева, М. Ю. Локтаева. Психологическое консультирование и психотерапия: хрестоматия. — Т. 1: Теория и методология. — М.: МПЖ, 1999. — С. 142—167
6. Козлов В. В. Работа с кризисной личностью: Методическое пособие. — М.: Психотерапия, 2007. — 336 с.
7. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. — К.: ТОВ “Август Трейд”, 2007. — 502 с.
8. Мазур Е. С. Психическая травма и психотерапия / Е. С. Мазур // Московский психотерапевтический журнал. Спец. выпуск : работа с психической травмой. — 2003. — №1 — С.31-52.
9. Моховиков А. Н., Дыхне Е. А. Кризисы и травмы: методические материалы к учебному курсу. Теория и практика гештальт-терапии. — Вып. 1. — М., 2007.
10. Психотерапевтическая энциклопедия под ред. Б. Д. Карвасарского. — СПб.: Питер, 1998. — 752 с.
11. Решетников М. М. Психическая травма. — СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа, 2006. — 322 с.
12. Тарабрина Н. В. Психология посттравматического стресса / Н. В. Тарабрина. — М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2009. — 304 с.
13. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия. — М.: Класс, 1999. — 576 с.
14. Экзистенциальная психология. Экзистенция. — М.: Эксмо, 2001. — 619 с.

Тема 2. Поняття про психологічну травму

1. Антипов В. В. Психологическая адаптация к экстремальным ситуациям: Учеб. издание. — М.: Изд-во ВЛАДОСПРЕСС, 2002. — 176 с.
2. Анциферова Л. Н. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысливание, преобразование ситуаций и психологическая защита // Психологический журнал. — 1994. — № 1. — Т. 15. — С. 3—18.
3. Байер О. О. Життєві кризи особистості: навч. посібник / О. О. Байер. — Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. — 244 с.
4. Басин В. Ф., Рожнов В. Е., Рожнова М. А. К современному пониманию психической травмы и общих принципов ее психотерапии. — В кн.: Руководство по психотерапии. — М., 1974. — С. 39—53.
5. Бек А. Техники когнитивной психотерапии / Под ред. А. Б. Фенько, Н. С. Игнатъева, М. Ю. Локтаева. Психологическое консультирование и психотерапия: хрестоматия. — Т. 1: Теория и методология. — М.: МПЖ, 1999. — С. 142—167
6. Бермант-Полякова О. В. Посттравма: диагностика и терапия. — СПб.: Речь, 2006. — 248 с.
7. Гриневич С. Г., Лінський І. В. Спільні і специфічні маркери розвитку психічних та поведінкових розладів внаслідок надзвичайних подій в якісно відмінних контингентах постраждалих // Архів психіатрії. — 2006. — Т. 12. — № 1—4. — С. 16—21.
8. Католик Г., Коваль М. Вплив стресу на розвиток психосоматичних захворювань у підлітків // Збірник тез Міжнар. конф. з дитячої та юнацької психотерапії “Дитяча та юнацька психотерапія в Україні: 5-річний досвід роботи”. — Львів, 2006. — С. 31—33.
9. Козлов В. В. Работа с кризисной личностью: Методическое пособие. — М.: Психотерапия, 2007. — 336 с.
10. Решетников М. М. Психическая травма. — СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа, 2006. — 322 с.
11. Тарабрина Н. В. Психология посттравматического стресса / Н. В. Тарабрина. — М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2009. — 304 с.
12. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. — К.: ТОВ “Август Трейд”, 2007. — 502 с.

Тема 3. Основы работы с травмой

1. *Абабков В. А., Перре М.* Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, психотерапии. — СПб.: Речь, 2004. — 166 с.
2. *Басин В. Ф., Рожнов В. Е., Рожнова М. А.* К современному пониманию психической травмы и общих принципов ее психотерапии. — В кн.: Руководство по психотерапии. — М., 1974. — С. 39—53.
3. *Бек А.* Техники когнитивной психотерапии / Под ред. А. Б. Фенько, Н. С. Игнатьева, М. Ю. Локтаева. Психологическое консультирование и психотерапия: хрестоматия. — Т. 1: Теория и методология. — М.: МПЖ, 1999. — С. 142—167
4. *Гиринг Т.* Посттравматический стресс с позиции экзистенциально-гуманистической психологии // Вестник психологии. — 1994. — № 1. — С. 92—96
5. *Гнездилов А. В.* Психология и психотерапия потерь.— СПб.: Речь, 2002. —162 с.
6. *Колодзин Б.* Как жить после психической травмы. — М., 1992. — 186 с
7. *Ліщинська О. А.* Можливості психологічної допомоги жертвам деструктивних тоталітарних організацій // Прак- 154 тична психологія та соціальна робота. — 2006. — № 3. — С. 1—4
8. *Мороз Р.* Запобігання і подолання наслідків насильства // Психолог. — 2006. — № 5. — С. 23—27.
9. *Моховиков А. Н., Дыхне Е. А.* Кризисы и травмы: методические материалы к учебному курсу. Теория и практика гештальт-терапии. — Вып. 1. — М., 2007.
10. *Павловський П., Завадзький Л., Завадзький Б.* Динаміка співвідношення між перцепцією травми, емоційною реактивністю та загостренням симптомів посттравматичного 156 стресового розладу після перенесення катаклізму паводку // Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. — 338 с. — С. 141—158.
11. *Хусейн С. А., Холкомб В. Р.* Руководство по лечению психологической травмы у детей и подростков. — США: Гуманитарно-благотворительный фонд “Сострадание”. — 36 с
12. *Юл У., Уильямс Р. М.* Стратегия вмешательства при психических травмах, возникших вследствие масштабных катастроф // Детская и подростковая психотерапия / Под ред. Д. А. Лейна, Э. Миллера. — СПб.: Питер, 2001. — С. 275—308.
13. *Ялом И.* Экзистенциальная психотерапия.—М.: Класс, 1999.—576 с.14. Экзистенциальная психология. Экзистенция. — М.: Эксмо, 2001. — 619 с.

Тема 4. Травматичний розлад як процес

1. *Абабков В. А., Перре М.* Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, психотерапии. — СПб.: Речь, 2004. — 166 с.
2. *Басин В. Ф., Рожнов В. Е., Рожнова М. А.* К современному пониманию психической травмы и общих принципов ее психотерапии. — В кн.: Руководство по психотерапии. — М., 1974. — С. 39—53.
3. *Бек А.* Техники когнитивной психотерапии / Под ред. А. Б. Фенько, Н. С. Игнатьева, М. Ю. Локтаева. Психологическое консультирование и психотерапия: хрестоматия. — Т. 1: Теория и методология. — М.: МПЖ, 1999. — С. 142—167
4. *Гиринг Т.* Посттравматический стресс с позиции экзистенциально-гуманистической психологии // Вестник психологии. — 1994. — № 1. — С. 92—96
5. *Гнездилов А. В.* Психология и психотерапия потерь.— СПб.: Речь, 2002. —162 с.
6. *Колодзин Б.* Как жить после психической травмы. — М., 1992. — 186 с
7. *Моховиков А. Н., Дыхне Е. А.* Кризисы и травмы: методические материалы к учебному курсу. Теория и практика гештальт-терапии. — Вып. 1. — М., 2007.
8. *Решетников М.М.* Психическая травма.-СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа, 2006.-322с.
9. *Тарабрина Н.В.* Психология посттравматического стресса: Теория и практика.-М.: Из-дво «Институт психологии РАН», 2009.-304с.
10. *Хусейн С. А., Холкомб В. Р.* Руководство по лечению психологической травмы у детей и подростков. — США: Гуманитарно-благотворительный фонд “Сострадание”. — 36 с

11. Юл У., Уильямс Р. М. Стратегия вмешательства при психических травмах, возникших вследствие масштабных катастроф // *Детская и подростковая психотерапия* / Под ред. Д. А. Лейна, Э. Миллера. — СПб.: Питер, 2001. — С. 275—308.

Тема 5. Обзор современных методов травмотерапии

1. Абабков В. А., Перре М. Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, психотерапии. — СПб.: Речь, 2004. — 166 с.
2. Басин В. Ф., Рожнов В. Е., Рожнова М. А. К современному пониманию психической травмы и общих принципов ее психотерапии. — В кн.: *Руководство по психотерапии*. — М., 1974. — С. 39—53.
3. Бек А. Техники когнитивной психотерапии / Под ред. А. Б. Фенько, Н. С. Игнатьева, М. Ю. Локтаева. Психологическое консультирование и психотерапия: хрестоматия. — Т. 1: Теория и методология. — М.: МПЖ, 1999. — С. 142—167
4. Гиринг Т. Посттравматический стресс с позиции экзистенциально-гуманистической психологии // *Вестник психологии*. — 1994. — № 1. — С. 92—96
5. Гнездилов А. В. Психология и психотерапия потерь. — СПб.: Речь, 2002. — 162 с.
6. Колодзин Б. Как жить после психической травмы. — М., 1992. — 186 с
7. Моховиков А. Н., Дыхне Е. А. Кризисы и травмы: методические материалы к учебному курсу. Теория и практика гештальт-терапии. — Вып. 1. — М., 2007.
8. Решетников М.М. Психическая травма.-СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа, 2006.-322с.
9. Тарабрина Н.В. Психология посттравматического стресса: Теория и практика.-М.: Из-дво «Институт психологии РАН», 2009.-304с.
10. Хусейн С. А., Холкомб В. Р. Руководство по лечению психологической травмы у детей и подростков. — США: Гуманитарно-благотворительный фонд “Сострадание”. — 36 с
11. Юл У., Уильямс Р. М. Стратегия вмешательства при психических травмах, возникших вследствие масштабных катастроф // *Детская и подростковая психотерапия* / Под ред. Д. А. Лейна, Э. Миллера. — СПб.: Питер, 2001. — С. 275—308.

Тема 6. Методы стабилизации посттравматического стрессового расстройства

1. Абабков В. А., Перре М. Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, психотерапии. — СПб.: Речь, 2004. — 166 с.
2. Басин В. Ф., Рожнов В. Е., Рожнова М. А. К современному пониманию психической травмы и общих принципов ее психотерапии. — В кн.: *Руководство по психотерапии*. — М., 1974. — С. 39—53.
3. Бек А. Техники когнитивной психотерапии / Под ред. А. Б. Фенько, Н. С. Игнатьева, М. Ю. Локтаева. Психологическое консультирование и психотерапия: хрестоматия. — Т. 1: Теория и методология. — М.: МПЖ, 1999. — С. 142—167
4. Гиринг Т. Посттравматический стресс с позиции экзистенциально-гуманистической психологии // *Вестник психологии*. — 1994. — № 1. — С. 92—96
5. Гнездилов А. В. Психология и психотерапия потерь. — СПб.: Речь, 2002. — 162 с.
6. Колодзин Б. Как жить после психической травмы. — М., 1992. — 186 с
7. Моховиков А. Н., Дыхне Е. А. Кризисы и травмы: методические материалы к учебному курсу. Теория и практика гештальт-терапии. — Вып. 1. — М., 2007.
8. Решетников М.М. Психическая травма.-СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа, 2006.-322с.
9. Тарабрина Н.В. Психология посттравматического стресса: Теория и практика.-М.: Из-дво «Институт психологии РАН», 2009.-304с.
10. Хусейн С. А., Холкомб В. Р. Руководство по лечению психологической травмы у детей и подростков. — США: Гуманитарно-благотворительный фонд “Сострадание”. — 36 с
11. Юл У., Уильямс Р. М. Стратегия вмешательства при психических травмах, возникших вследствие масштабных катастроф // *Детская и подростковая психотерапия* / Под ред. Д. А. Лейна, Э. Миллера. — СПб.: Питер, 2001. — С. 275—308.

